

նայ: Աս ժամանակ առուակին ցած եղընքն՝ ահագին ջուրն իրենց մէջ պահել չկարենայով՝ շատցած ջուրը՝ թէ՛ քաղաքն ու թէ՛ շրջակայ դաշտերն ողողելով՝ շատ փնտներ կ'ընէր:

Քաղաքն՝ աս փնտներուն առջեւն առնելու համար առուակին անկողինն աւելի լայնցնել ու խորունկցնել ուզեց: Ուստի Անտոն Գէհէր, գաւառապետութեան ճարտարապետին ձեռքը զանիկա սէքէ անցնել ու քննել առաւ: Զարապետն, ողողման պատճառն, ինչպէս բնական է, անմիջապէս գտաւ ու քաղաքարաշինութեան առջեւ յատակագիծ մը գրաւ, յաջորդ ընդարձակ տեղեկութիւններով:

«Եղիսաբեթու պողոտայ սահմաններն եղած ու լուծգ փողոսած տառակին չափութեան. — եւ ստոր փնտներուն առջեւն առնելու համար յատակագիծ ու ծախքեր:»

«Աս առուակը երկու ձորէ կու գայ: Մեծկան անձրեւներու ժամանակ, ջրերն իրարու հանդիպած առնին, երկու առուակներն իրենց ահագին ջրերը՝ միացած երրորդ առուակի մը մէջ կը թափին: Ասանկ ժամանակ՝ ջուրն, երեք բաժին կ'ըլլայ ջրանցքին բերին քովքը: — Մէկ մասը կը մանէ քաղաք. ուր որ փողոցներն ու գինեատները կը լեցնեն եւ աներուն պատերը կ'ապակ'նէ: Մէկալ մասը՝ կը հոս դաշտերուն վրայ. ուր որ վարդաշուր փճացընելով՝ շատ փնտներ կ'ընէ: — Մնացածը՝ ջրանցքէն անցնելով՝ կը մտնէ Գիւգիւլէն գետը:

«Քաղաքն՝ աս մեծ փնտներուն առջեւն առնել ուզելով՝ բանը մասնաժողովի մը յանձնեց՝ որ ջրանցքը քննէ: Ես՝ ջրանցքին դիրքն աչքէ անցընելով եւ չափութեան ընելով՝ հնդեղման պատճառները յաջորդներուն մէջ գտայ:

«Եւս, ջրանցքին անկողնոյն շատ նուազ լայնութիւնը: — Որովհետեւ ասիկա՝ 3 ճէն, մինչեւ 6 ոտք լայն ըլլալով՝ միջին լայնութիւնը՝ 4 1/2 ոտքէն աւելի չէ. — որ այնչափ ջրի զանգուածի համեմատ շատ քիչ ու նեղ է:

«Երկրորդ. Առուակին նուազ ցածութիւնը: — Վասն զի ասոր խորութիւնն, ըստ մեծի մասին երկու ոտքէն հազիւ թէ քիչ մ'աւելի է. եւ 280 ձողաչափ երկայնութեան մէջ, միայն երկու սեղմիկ ոստացանիկ կ'անցնին:

«Երրորդ. ջրանցքին մէջ՝ ջրին անկման ընթացքին նուազութիւնը: — Վասն զի ուր որ, երկու ձորերուն մէջ՝ ջուրը, միջինը հաշուելով՝ ամէն երկու ձողաչափ երկայնութեան մէջ՝ մէկ ոտք անկում ունի: — ջրանցքին մէջ՝ մէկ ձողաչափ երկայնութեան վրայ կ'իջնայ կէս մաս

(1 1/2 սանդղեմէր) անկում: Ասոր հետեւում թեամբ՝ ջրի զանգուածը՝ հոս ժողովելով կամ ունելով եւ եզրներուն յաղթելով՝ կամ զանօք կ'ապականէ, եւ կամ անոնց վրայէն կ'անցնի: Ասկէ կը պատճառի, այն յաճախ ողողումը:

«Որպէս զի — օրինակի աղագաւ — ջուրը՝ ջրանցքին մէջ կարենայ ազատապէս հոսիլ ու ողողումներ չպատճառել — թէպէտ ողողման առթիւ, վար վազող ջրին, ամէն վարկներն մէջ ունեցած անկումը չափելու առիթ չունեցայ, այսու ամենայնիւ — ջրանցքին դիրքն ու մինչեւ հիմայ եղած պարագաները նկատելով՝ կարեւոր կը համարիմ:

«1. Որ՝ անկողնոյն յատակը լայնցուի: — Ուստի հիմնկուան 4 1/2 ոտք միջին լայնութիւնն՝ ըլլայ՝ ամէն տեղ՝ ինը ոտք:

«2. Եզրներն — որոնք՝ հիմայ երկու ոտք բարձր են — բարձրացուն ամէն տեղ՝ հինգ ոտքի:

«3. Որովհետեւ առուակն իրեն հետ շատ հող ու ցին կը բերէ. — որպէս զի ասիկա այնպէս դիրաւ չկարենայ նստիլ՝ հարկ է որ անկումն մեծագոյն ըլլայ: Բայց ջրանցքին հիմնկուան անկմանէն առնուլ պէտք չէ. հապա ըլլալի եզրին բարձրութիւնը՝ չէ թէ յատակը խորելով վաստկուի, այլ հիմնկուան անկողնոյն յատակը պահելով անկէ դէպ ի վեր շինուի՝ բարձրացուի եզրը:

«4. Որովհետեւ հոս տեղի գետնին՝ աղէկ յարում չունի, կամ՝ քիչ կապ ունի, անոր համար մինչեւ որ ամրացուի, հարկ պիտի ըլլայ, երկու կողմանէ, ներսի գին, ընդգիմութեան ոստացանկով հողն ամրացընել, եւ հոն ուռիի ճիւղեր անկել: —

«Գալով թումբերուն կամ եզրներուն հարկաւոր եղած հողին, զասիկա՝ որչափ որ կարելի է, ջրանցքին անկողնէն առնելու է: (Զուրկ՝ այն պակասած հողը՝ սեղը պիտի բերէ իր հոսանքովը): Ասիկից ետքը՝ ջրանցքին շրջականներն եղած երկիրներէն ու դաշտերէն ժողովել բերելու է գետնը: — Բայց որովհետեւ ասոր շատ հող պէտք է, անոր համար՝ ափսոս է, միայն դաշտերէն ժողովել բերել: Աղէկ կ'ըլլա թէ որ հարկաւոր հողը՝ ջրանցքին կից եզող լեռան պորտէն՝ սայլելով բերուէր:

«Երբ որ ջրին զանգուածը տեղ մը կը սեղմուի, ու երբ որ ողողումն անկարելի կ'ըլլայ, ան առնեն, աւաղն ու ցինն այնպէս դիրաւ չի կրնար նստիլ, հապա վազող ջուրը՝ զանոնք

իրեն հետ կը տանի: — Բայց զիցուք թէ ջուրն, իր այս իրաւունքէն բոլորովին չհրաժարի ալ, շատ լաւ, մանաւանդ թէ հարկաւոր կը համարիմ, որ ջրանցքը մէյ մը մաքրուի, որպէս զի, դուրս նետուած շաղախին ձեռքը ալ, թուամբն ամբասայ եւ բարձրացուի: —

Ասկից ետքը կը սկսին հաշուել ըլլալի ծախքերը: — Եւ որովհետեւ հաշուելու կերպը, մեր՝ հիմակուան գիտցածին պէս չէ. վասն զի չէ թէ գիներն ու նիւթերը, հապա օրերը կ'առնուին իրրեւ միութիւն, անոր համար կարեւոր կը տեսնեմ, այս — գոնէ ինծի տարօրինակ երեւցած — հաշուին կերպն, ընթերցողաց առջեւը դնել:

«Հարկաւոր է 47⁴ 2', 8" խորանարդ ձողաչափ հող թմբաշինութեան համար (որ պիտի առնուի հին թուարին մնացորդներէն եւ միայր առուակին մէջէն): Ամէն մէկ ձողաչափ պատնիշափոսին շինութեանը պէտք է չորս օր — ընդ ամէնը՝ 1897 օր: — Երկիրը ծեծելու եւ հարթելու համար, պէտք է երկու օր, ընդ ամէնը՝ 948 օրուան աշխատութիւն:

Ըստ այսմ՝ 2845 օր. 14 քա. ֆիթ. քա. անդանով՝ կ'ընէ 663.50

95 խորանարդ ձողաչափ երկիր դուրս հանելու համար հարկաւոր է 4 օր — կ'ընէ 380 օր — օրը՝ 14 քրայցերով հաշուելով՝ կ'ընէ 88.40

997° 5' 1" խորանարդ երկիր բերելու համար — եթէ հող բերելուն ամենէն հեռաւոր ու ամենէն մերձաւոր տեղը հաշուենք — կառք մը վեց անգամ կրնայ երթալ գալ: Մէկ անգամով՝ վեց խորանարդ ոտք երկիր կրնայ սայլին վրայ դրուիլ: Մէկ խորանարդ ձողաչափ երկիրը բերելու համար պէտք է վեց կառք: Ուստի՝ ընդ ամէնը 5988 կառք — մէկ կառքը՝ 40 քրայցերով հաշուելով՝ կ'ընէ 399.12

Մէկ խորանարդ ձողաչափ երկիրը պեղելու եւ զանդակ կառքին վրայ դնելու համար, պէտք է 4 օր — ընդ ամէնը 3988 օր — օրը՝ 14 քրայցերով՝ կ'ընէ 930.32

Աս հողն իր տեղը գտահղելու եւ հոն տեղ ծեծելու եւ հարթելու համար, պէտք է երկու օր. — ընդ փոխադրի 2082.14

ֆիթ. քա.

փոխադրութիւն . . . 2082.14

ամէնը՝ 1994 օր. 14 քրայցերով հաշուելով՝ կ'ընէ 495.16

Ջրանցքին ներսի դին, երկու կողմը 500 ական ձողաչափ երկայնութեամբ ցանցապատ պէտք է. — զասիկա կրկին անգամ առնելով — 1000 ձողաչափ երկայն ցանցապատ շինելու համար՝ հարկաւոր է, ամէն ձողաչափին երեք ցից. — ուստի 3000 ցից. — եթէ մարդ մը, օրուան մէջ 500 կտոր ցից կարենայ շինել, հարկաւոր է 60 օրուան աշխատութիւն:

Մարդ մը օրուան մէջ՝ 50 կտոր ցից կրնայ երկիր մէջ ծեծել — ասիկա կ'ընէ 60 օրուան աշխատութիւն: — Զասիկա ամրացնելու համար պէտք է 30 օրուան աշխատութիւն: — Ընդ ամէնը՝ 150 օրուան աշխատութիւն. — մէկ օրը՝ 14 քրայցերով հաշուելով՝ կ'ընէ 35.—

3000 ցիցի փոխադրութիւնը՝ երկրակալութեան անտառէն — սայլի մը վրայ 100 կտոր դնելով եւ օրուան մէջ երկու անգամ դառնալով — 15 կտոր: — 1000 ձողաչափ երկայն ցանցապատին ամրութեանը համար՝ հարկաւոր է ամէն տասը ձողաչափին՝ մէկ կառք ձիւղ — կառքը՝ կրկին անգամ դառնալով, կ'ընէ 50 կառք: — Մէկ կառքը՝ 40 քրայցերով հաշուելով՝ կ'ընէ 40.—

Հսկողութեան վարձը, ամէն մէկ խորանարդ հողին համար 2 քրայցեր. — կամ 1567 ձողաչափին համար 52.14

ամբողջ ծախքը կ'ընէ ընդ ամէնը 2674.44¹

Եղիաթարթութեան պղծում, 1848 մարտ. 28:

Անտիպի Գեղեղ Ե. յ. յ.

Գիւգիւլէօ գաւառականութեան ճարտարագետը՝ ղ

Թեպէտ 1848ին խոսկայոյց ժամանակներն անցնելէն ետեւ ջրանցքը՝ քիչ մը փոփոխութեամբ, գրեթէ վերագրեալ կերպով

¹ Գրուածքին, այս կերպ ինչպէս պատճառն ան է, որ այս փորձին, ֆիդրին չէ թէ 100 քառանգան էր, հապա 80:

շինուեցաւ, բայց եւ այնպէս իր վախճանին չծառայեց երկայն ատեն: Որովհետեւ հետ զհետեւ առուակը նորէն հողով ու աւազով լեցուեցաւ, ու որդոմունքները՝ յառաջուան պէս յաճախեցին: — Վերջապէս երբ որ քաղաքաբարսութիւնը տեսաւ թէ, շատ աւելի մեծ են յառաջ եկած փնտսնին՝ ըլլալի ծախքերէն, որոնց որ ջրանցքը հիմնական կերպով մը նորէն չիենէ տայ: Ուստի 1895ին, փոքրիկ ջրանցքը բորորովին վերածնորդուեցաւ, չէ՛ թէ միայն անով, որ թմրապատնէնը՝ կամ իր եզրերը շատ բարձրացան, հապա նաեւ անով՝ որ իր ճամբան քանի մը քալլ անգին գրուելով՝ ջրին ընթացքին դիրքը փոխուեցաւ: — Նոր առուակին յատակը քրեթէ երեք մէդր լայնութիւն ստացաւ, ու վերին մասն հինգ մէդրէն աւելի լայնեցաւ: Վրան կամարներն շինուեցան: Վերերը՝ ջրերուն առտոիկ արագութիւնը զգալու համար, շատ մը ջրապատնէշներ կանգնուեցան, որով՝ եթէ առուակն աղէկ հոգացուելու ըլլայ, ու երբեմն մաքրուի, 25—30 տարուան համար, որդոմունքներուն առջեւն առնուեցաւ:

*

Կ'ուզեմ՝ աւելցնել ընթերցողաց համար քանի մը հին ատենէ մնացած հայերէն ընկալագիր, փոխանակագիր, գաշինք ու կտակագիր: — Աստը՝ մէկ դիւն կը տեղեկացնեն զմզլ պն ատենի ազգայնոց յարաբերութիւններուն ու վիճակին վրայ ու մէկալ կողմանէ առջեւնիս կը դնեն իրենց սովորութիւնն ու լեզուին՝ ժամանակէ ժամանակ ստացած կերպարանափոխութիւնը:

Տասնութերորդ գարուն առաջին կիսուն մէջ (1747) որչափ կրնաք կուահել, տեղութեան մէջ ստակներու կերպարանափոխութիւն (devaluation) մըն է, ելած էր. որով ստակին յարգը շատ նուազեցաւ: Պաշտպանութիւնը՝ որպէս զի չուլայ թէ կերպացող պէս փնտս կրնն, իրենց երկու գործակատարներուն լիակատար իշխանութիւն կու տան, որ՝ բանը վերին կատարարութիւնն հետ յարմարցնեն. ապառուժիւն տալով իրենց՝ որ ուր որ հարկաւոր կը տեսնեն ծախք ընելու, ընեն. եւ ուր որ պարգեւ պէտք է տալ, տան:

Ահա բուն քնադիրը:

Ի՛նչէնթողէնձիպն Պ. Բաղդինը, որ ափէն Աղաչայ Ղազարն օհանեսնց եւ Աղաչայ Անկեսէտին Վարդանի խփուեցանց, թէ քալին

ճերմակ ըստընուն սեպն ու զգանը ալեծագանին:

Պատճառ գրեթէս այս է. ինչպէս քաղվեցանք ի միասին երկու Պատուելի գընձաճնն եւ խորհուրդ արինք վասն նոր ըստընուն գաւազանին՝ սեպն. վասն որ կու երեւոյր Պատուելի Բաղդին թէ պիտոք քաշինք, ինչոր կերպցինք քաշինք դաս մը: Որ բանը տեսնելով Պատուելի քաղաքը, որ թէ՛ յոր հանդէպեր մէկ այնպիսի զընկուսն նայ մէկ միծ զէն մը պի հանդըպէր դաս մը քաղաքացոյց: Որ բանին սեպն մեղքընայով զայսպիսի անձինքն — թէ՛ յոր հանդըպէր մեր քաղքին մէջ, Պատուելի երկու գընձաճնն — նայ, խընդրեցինք ըզպատուելի Աղաչայ Ղազար Օհանեսնց եւ ըզպատուելի Աղաչայ անկեսն Վարդանի խորհուրդն, որ երթան եւ քալին եւ աշխատան առ բանը ալեծագ անին, հետ բարձրագուն գամարային: Նաեւ խարճելու եւ պաշխըռ տալու կու տանք Գագուղաչ՝ այս էրկու Պ. Աղաչին, որ խարճին եւ պաշխըռն ուրուս որ հասցընան եւ պէտքըռ նայ, տան: Դերմին՝ չինք գնիլ. բայց ընտր Մատուան խըրատէլ նայ, անպէս անին: Նաեւ մինք, ընդրէկ քաղաքն ունենաք գճաղէնդօվաչ՝ անելու ըզալ վեր գըրած Աղաչաները, մինչեւ մէկ ըստընակն: Որ բանին եւ հասցատուեցանք բանին, կու հասցատարնք տնուվամբ պիտուի եւ նոգարուշն, սարքդի եւ սարքդի նոգարուշն, որ բանը մընայ:

“Ելիլապէք քաղաքն 747 մարտի 6ին:”

*

Մատուածատուր աղա Սիմոնեան, կնուծեան խնդրեց՝ իր որդւոյն համար, Ազեսնտիոս Մուրատեան աղային դուստըն՝ զշիշխաթուն: — Մուրատեան, սիրով յանձն առաւ այս բանս: Ու որովհետեւ Մատուած՝ իրեն չէ՛ թէ միայն լաւ սիրտ ուր տուած էր, հապա նաեւ երկրաւոր ստացուածք — կնոջ հաւանութեամբն — իրենց դստեր վըպ, ծնողական ու Մատուոյ օրհնութիւնը տալէն ետեւ՝ ունեցած ոսկեղէն, արծաթեղէն, մարգարիտ եւ սպիտակեղէնէն, տուին իրեն, իբր օժիտ յաջորդները: Չորս ոսկի մատանի, մէկ ոսկիէ շըթայ, երկու ջլոյզ գինդ,

1 Ալեքանդր անէլ, — յարմարեցնել, չուիլ, ընէլ՝ լնցընել, բանի մը կապել կը նշանակէ: Դրանիմուսանիոյ Հայոց լեզուաւ:

2 Խնդիր, վիճակ, պատճառ. լատ. է:

3 Իշխանութիւն, կարողութիւն:

4 Փամանակ, ատեն, ժամանակամիջոց:

5 Դոչ, հանգիստ:

վեց կարգ մարգարիտ, մարգարտե մանեակ մը, երկու գօտի, շորս թանկագին չըրագգեստ, երկու կրկնոց, երկու կրծկալ, երկու գլխադիր, 22 փեսայութեան շապիկ, երկու սաւան, շորս բարձրեան, հինգ կտոր վեներտիկ թաշկինակ, սկահակ մը, անկողին մը, երկու բարձ, արկղ մը. — ասկից զատ իբրեւ երես ջուր 60 ոսկի եւ վերմակ մը:

Ահա՛ տեղւոյն ժողովրդականեան ստորագրուած դաշնագրութեան հայերէն ընագիրը:

Օրհնեալ եղիցի Յիսուս Քրիստոս. Ամէն: Եամի ցեառն 1761 յունվարի. 28 օրն:

«Կաման Աստուծոյ եւ Կամեղորն Ամենաբարեաց ցեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի: Որ եղեւ այս շնորհաւոր Տարսանիքս ի յերկիրն Դարանդիվանոյ. ի Հայոց Քաղաքն Էջիզմազէթ, ի Դուռն սուրբ Երրորդութեան. Ի Փամանակն Հայրապետութեան Սրբազանի Փափին յգէմեօի երեքասան երրորդի: Եւ թագաւորութեան Բարեպաշտուհի եւ Առաքելական Մարիայ Թերեզիայի: Եւ Եպիսկոպոսութեան Գաւարիս Գերապայծառ ցեառն ցեառն Եպիսկոպոս թէ Պօղոսն: Եւ Կուպերնագորութեան Կրօն Գէմէյն լաւոյն: Եւ Քահանայութեան ցեառն ցեառն Միսասայ Խնկանոսեանց Աստուածաբանութեան Վարդապետ եւ Առաքելական Միսիոնարի, Գանձօրդուսի Գերազանցեալ Գարեգուլումին եւ Առաքելական Բարձրագոյնի եւ Արքիտաղանոսի Հայոց ազգին. նա եւ Բեկանուշի Սոյն Քաղաքիս: Եւ Եկեղեցականութեան Աշա ցօնիկի Տիագոսեան. եւ Պիտրովութեան Գաւարնայի. եւ Պիտրովութեան Քաղաքիս Աշա ցօնիկի Զատիկեան: Որ եկն Աշալայ Աստուծոյն Սիմոնի եւ իւր սիրելի ընկերն պիբան Մարգարիտս, առաջի օրինաց եւ քահանայից եւ խնդրեցին զԱշալայ Անկախն Մուրատեան, եւ զիւր սիրելի ընկերն զպիբան Մանուշակն վասն իւրեանց սիրելի զստերն ճիշտաթուին համար, զի տայցեն իւրեանց սիրելի որդւոյն Գաւթիթին ի հալալ ամուսնութիւն. զոր տէր Աստուած շնորհաւոր արասցէ. Ամէն:

«Դարձեալ եւ Անկախն եւ իմ ընկերս Մանուշակն կուսանք մեր սիրելի զստերն նախ եւ առաջ Աստուծոյ օրհնութիւնն եւ ապա ծնողական օրհնէնքն. եւ ապա թագեղէն, Արժանիքն եւ Մարգարտեղէն որ եւ այս շապի. 4, օսգաւ նշանի մասնի. 60, այսինքն վաճառն օսգի պաւ, մէկ լանձուկ¹ մը իւր թուգագօփն:

1. Կեւք հօւնք. կէտ հոյերէն. կը նշանակէ պղտի ղղթայ:

30 օսգաւ. 2 ճուֆօ օղ¹ մէկ ճուֆօն 6 օսգաւ. եւ միւս ճուֆօ օղն 3 օսգաւ. վեց շապ² մարգարիտ, 30 օսգաւ. մէկ կերտան մը մարգարտե, 2 գօտի, մէկն արծթե օսգըլքած, եւ միւս գօտին գարմածին³ սպըլմէ կայանէ ըսգօփիւմով⁴ կապած 6 օսգաւ: Չորս սուքնայ⁵ Առաջին սուքնան կանանց ըլլգօփե⁶ իւր բօժուկի գերգօփն կիրապտունէ կայանով զարգարած, 16 ճուֆօ արծթե գօրչայ վրան եւ Ճերմակ ռէձէէ շուրձն⁷ հետն. երկուսում սուքնան ձօմմուսին⁸ դրօգեպէ⁹ իւր համուսին լայալովն¹⁰, 5 ճուֆօ արծթե գօրչայ վրան եւ լինձիէ¹¹ շուրձն հետն. իրեքում սուքնան, Ժանկարի¹² ֆէլ¹³ դրօգեղէ, իւր Ժանկարի գերգօփն¹⁴ եւ ըլլապձիկ¹⁵ շուրձն հետն. չորսում սուքնան, գալլամայգայէ¹⁶ իւր լայալովն եւ կրարուրդէ¹⁷ շուրձն հետն. 2 միւրդէ¹⁸ առաջին միւրդէյն կարճ կանանց մօրէ դէղին կիրապտունէ կայանով զարգարած. 8 ճուֆօ արծթե օսգըլքած կօճակ վրան պըլնիդ¹⁹ եւ սուսարով բրիմուիդ¹⁹ երկուսում միւրդէյն, Կուրմպարն²⁰ բարձի չուխէ, կիրապտունէ կայանով զարգարած, 8 ճուֆօ արծթե օսգըլքած կօճակ վրան. փօրով պըլնիդ եւ կուշայով բրիմուիդ. 2 կըձալ²¹, մէկն ըլլգօփէ կիրապտունէ կայանով զարգարած, պըլնիդ եւ կուշայով բրիմուիդ. 2 ում կըձալսն ֆէլ Ժանկարի դրօգեղէ, կիրապտունէ կայանով զարգարած պըլնիդ եւ սուսարով բրիմուիդ. 2 չէփէշ²² մէկն կանանց ըլլգօփէ

1 Արիւնք, դիւք:

2 Կարգ, լար, լարք:

3 Գերթ. բառ է. կը նշանակէ բարձրագոյն կարմիր:

4 Seopium լառ. բառ է. իսպաղի կօնիւն: Իմաստն է, իսպաղի կօնիւնի ձեւ. ունեցող՝ բարձրագոյն մետաքսի Ժայռունով կարտած, մետաքսագործան:

5 Կեւք. բառ է. կը նշանակէ չրկագետն:

6 Գերթ. է. կը նշանակէ Ժանկ կերպաս: դիւպակ:

7 Գերթ. Schurz բառն է. կը նշանակէ գոգնոց:

8 Միւրագոյն, հօւնք. է:

9 Brokat բառն է. կը նշանակէ ճամբաւոր դիւպակ:

10 Leibell գերթ. բառն է. կը նշանակէ կրկնոց, պարսաւոր:

11 Տեօպէ մը աղին նիւթ. կտուռեղէն պիտ'որ ըլլայ:

12 Միւրագոյն, դրօշ:

13 Կէս, հօւնք. բառ է. կէս — այսինքն ընծա. դիւպակ:

14 Կանթիկ. կործեմ¹ խալերէն Եօրթա բառն է:

15 Երկուկ գրուած է. 2-ին նպէտով՝ գերմաներէն բառ մը պիտ'որ ըլլայ, զոր չեմ հասկեր:

16 Վարքերէն բառ մը պիտ'որ ըլլայ. կը նշանակէ աղին նիւթ:

17 Կարաք. այսինքն կտոր, կարուածք:

18 Լանկարուկան վերնազգեստի պէս հագուստ մըն է, զոր ուսերու վրայ կախուած կը կրեն. — manteo.

19 Տեօպէ մը աղինազգեստութիւն պիտ'որ ըլլայ:

20 Լուք. բառ է, աղանազոյն կը նշանակէ:

21 Արիւնք, կրծկալ, լանկապաւանակ:

22 Կանանց դիւանոց, Դրանսիկանիւնոյ Հայոց ընդուն է:

լան օսգու չիբգայով՝ զարդարած եւ երկուսում չէփշէջ գարմամբն աստամասգէ՝ այլ՝ լան օսգու չիբգայով՝ կարդարած։ 22 շապիք փեսութեանով։ 2 օպրուզ՝ մէկն ցոյն զգոյն ապրշմով նաշխած եւ չիբգայով զարդարած. եւ երկուսում օպրուզը ձերմակ չիբգայով զարդարած։ 2 սափան, մէկն լինձիէ, 6 լան ձերմակ չիբգայով զարդարած եւ մէկն Տայի կառէ։ 4 բարձեւ բեքը, 2 սն ձերմակ լինձիէ չիբգայով զարդարած, եւ 2 սն իրձգայէ ձիփիխէ։ 5 ղէնէ-սիքու լալէի, մէկն նշանի, 2 ուն փեսութեան։ 3 վըզի։ 3 կանգուն ունէն սեւ շար՝ գլխու, մէկ թէփսի մը. մէկ առաջն՝ մը իւր լիբձգայի ձիփիխէ երեսօքն։ 2 բարձ. մէկ սնուռկ մը. եւ այլն աւելի՝ աստուծոյ ողորմութիւնը անՏատու ըլլայ վրանուն. Ամէն։

Գարձեալ եւ Եսփատուր Տհա իմ ընկերոջ մարգարտին կու խոստանանք մեր սիրելի Տարսին ճշխարմունին էրէսփուր վաղաւն օսգի եւ մէկ եօղան մը. այլ աւելի Տատու ողորմութիւնը առաւ ըլլայ. Ամէն։

8. Գ. Տէր Դիւան Գանկէլէան յ. յ. բնականու էրեղապէք քաղաքի։

*

Քաղաքային վարչութիւնին, ուղերով՝ Պուտեի կողման առուակն՝ Աստուածատուր Մեւքանեան եւ Փրանկիսկոս Կոլորիկ քաղաքացիներուն պարտէզէն անընել, — որպէս զի աս բանն ապագայ սերդեան Տամար խօսակցութեան առիթ ըլլայ, յաջորդ գաշիները դրուեցաւ քաղաքին եւ Փրանկ. Կոլորիկի մէջ. ա) Քաղաքը կու տայ, Փրանկիսկոս Կոլորիկին փեսային, Մանուկ Մեւքանեանին, 18 ձողաշափ երկայն ու 6 ձողաշափ լայն երկիր մը։ — Եսոր փոխարէնը) իր պարտաւորէ ինք զինք փրանի, Կոլորիկ, որ իր երկրին ծայրը՝ երկու ձող լայնութեամբ երկիր մը տայ քաղաքաբաշխութեան, որ աւոր մէջ քաղաքը, ջուրն անցնելու Տամար, ճամբայ մը կարէ։ Գ) Եւ որովհետեւ ջրաթումը Կոլորիկին երկրին մէջ պիտի ըլլայ. ուստի կը խոստանայ Կոլորիկ, թէ իրեն եւ թէ իր ժառանգացն անուամբն, որ այն առուակը — մէյ մը ըստ օրինի իրեն յանձնուելէն ետեւ — միշտ մաքուր կը պահէ։ Բայց քաղաքն, իշխան

1 Գանկէ, Տուգ. բառ է։

2 Այսինքն՝ գամակ, գամանիան կերպաս։

3 Փաշ, Տուգ. բառ է։

4 Այնի. կտուր ստակ մըն է։

5 Անշուշտ քաղ պիտի ըլլայ։

6 Անգորիք։

նութիւն ունենայ, այն երկու ձողաշափ երկրին վրայ շինել առան ջրաթումը՝ ձեռք առնելու. եւ անոր քով իրեն յատուկ ջրապատ շինելու. զոր — եթէ շինէ լինջընէ — պարտական է նաեւ Տոգալու։

*

Երկու Նշխարեթուպոյտ ազգային, Զաքարիա եւ Պուկաս Գապտեպովեան, առուտուրնին յառաջ առնելու Տամար, ստակի պէտք ունենալով՝ քաղաքային վարչութեան դիմեցին եւ անկէ 3450 Ֆիորին փոխ առին — կապելով աս փոխ առած ստակին դիմացը՝ քաղաքին մէջ ու քաղաքէն դուրս ունեցած անշարժ ստացուածքին՝ իրրեւ գրաւական։

Նա գաշնագրութեան ընագիրը։

Մինք ալ վար գրովաններս կուտանք։ Ինչպէս որ ալ վերէ Տրամանուն քօրոյ կու դնինմ, մէկ գամպիեալ Պ. Գօմփիուս դիմաց, վասն արուտուրս արալ էրթալու Տամար pro hipoteka, զաս ալ վար անվանած ֆուտուշները։

1 ^{mo} ըզտըները	Rf.	2000
2 ^{do} քօգօրովանի գանօրօգ		500
3 ^{io} միեծ լուեգայի տեղս խոտի		300
4 ^{to} Հէվէշի իրեք տեղ խոտի		500
5 ^{to} միեծ Տուլան, անընթէ գուգուրուծի		100
6 ^{to} վալարի մէջ գուգուրուծի մէկ տեղ մը		50
Առմայ . . .		3450

Այս սուճային դիման կի դնինք զաս վեր նշանական ֆուտուշները Տիւրօգէգաւ.

1815 ֆն, 4to 8^{bris} էրեղապէգաւ.

Չափարեալ էւ լափալ Գապտեպով։

*

Միմն Պետրոս Լէնկէլեան՝ Ա. Պետրոս Ուսէփեանէն փոխանակագրով 500 ունական Ֆիորին փոխ առաւ. ինք զինք պարտաւորելով՝ որ, երեք ժամանակամիջոցի մէջ յիշեալ փոխ առած գրամը կը վճարէ։ — Իշխանութիւն կու տայ ասոր մէջ պարտատիրոջ, որ եթէ ի դիպուածի չկարենար կամ չուզէր վճարել իր պարտը՝ պարտատէրը կարենայ զինք փոխանակագրի դատաստանին առջեւ տանիլ, եւ ամէն՝ իրաւական, արտաքին եւ բողոքման ճամբաները թողովով՝ պարտականին, ամէն շարժական

1 Իրրեւ. անշարժ գրաւ, ապահովացուցումն։

2 Երկիր, գետի, անշարժ ստացուածք։

3 Ապակա կը լուսէ. Գոգգորովանի գաղաղ։

4 Մարտորդն, եղիպտացորեն։

մահուանէն ետեւ՝ իր ստացուածներն իր ու իր ինկանը, եղբայրներուն եւ ազգականներուն անցնին։ — Եղբայրներէն մէկուն իր թողու՝ 1000. մէկալին՝ 500, երրորդին՝ 300 ֆորդին։ — Բերեգիտա չորոջ իր թողու՝ 500, Ռուզալիտա չորոջ՝ 500. ասոր տղուն՝ 500 ֆորդին։ — Գրիտաւոր բնակող չորոջ զաւակներուն մէկուն 500, մէկալին՝ 1000 ֆորդին։ Իր աներ որդոյն իր թողու 500 ֆորդին։ — Իրեն ծառայութիւն ընող գերաւի աներն եւ ասոր որդիներ իր թողու՝ Ժամի քովի երկիրը՝ աներով մէկտեղ։

Կառակատարներուն կը յանձնէ, որ իր մահուանէն ետեւ՝ իր ազգականացը՝ մինչեւ չորրորդ պորտ, բաշխեն ըստ ազգաւորութեան եւ ըստ իրենց խոջմտանացը՝ 2000 ֆորդին։ — Տէր Անտոն Մարտաեան քահանայ եւ Գրիգոր Ազա Դանիէլեան կառակատարները կը խընդրուին, որ յանձն առնեն կառկին մէջ եղածները սիրով գործագրելու։ Ասոնց կ'աղաչէ, որ յանձնեն Գրիգոր Ռսիֆիլեանին, որ գինիներուն եւ գինեռաններուն հոգ տանին. կարգաւորեալ հաշիւ ցուցնեն, երկիրներուն անտեսութեան հոգ տանին. եւ այլն. Պետրոս աներին ալ որ իր պաշտօնն աղէկ կատարէ։ — Վարձակալութեան ստեղծ լինելուն ետեւ՝ ինկանը պէտք չեղածները ծախուին. անոնց գումարը գրամագլինին վրայ զարնուի, որպէս զի ամուսինն ու աղան անոնց շահէն, աւելի հանգստութեամբ կարենան ապրիլ։

Կը յանձնէ կառակատարներուն, որ իր մահուանէն ետեւ, ամէն բան կ'աջգործ ընեն. եւ աղանակական ստացուածք մը — զոր իրենք կ'ուզեն — գուրս առնելով — մէջ քաղաքաբաշխութիւնն եւ ոչ հարկապահանջութիւնն ան ստացուածքներուն մէջ խառնուի. անոնց վրայ ձեռք չդրուի եւ կնքելով կամ գրի առնելով՝ իր սիրելի ամուսնոյն անհաղատութիւն չպատճառեն։ Որպէս զի առանց մէկու մը պատասխանատու ըլլալու, իր ստացուածքը խաղաղութեամբ վայելէ իր զաւկին հետ։ — Տղան ծնանքէն ետեւ, իր ամուսինն, իբրեւ բնական խնամակալ, պարտական չլլայ մէկու մըն ալ հարկ տալու. գուրս առնելով կառակատարները։ — Կը յանձնէ դարձեալ կառակատարներուն, որ իր սիրելի ամուսինը պահպանեն, անոր վրայ հսկեն ու ծնանելի տղուն վրայ հոգ տանին։ Անոնց օգնեն, խրատով ու շիտակ ճամբայ ցուցնելով։ — Չեմ տարակալարի, կ'ըսեն, որ իմ սիրելի ամուսինն անոնց հնազանդ պիտի ըլլայ. եւ իրենց խրատը պիտի լսէ։

Կը յուսայ, թէ իր մահուանէն ետեւ, իր գործակատարները՝ վարձակալ երկիրներուն եւ անտեսութեան այնպէս հոգ պիտի տանին, իբրեւ թէ ինք կենդանի ըլլար։ — Կտակակատարներուն կառակատարները համար, ամէն մէկուն կը թողու հարկաբական ֆորդին։ Ասկից զատ, իր մահուանէն ետեւ, ինչ բանի համար որ աշխատին, իրենց աստիճանին համեմատ՝ ընդունին իրենց վարձատրութիւնը։ — Վերջապէս կ'աղաչէ, որ քիչը շատ համարին եւ սիրով ընդունին. ու իրենց աշխատութեանը մեծագոյն վարձքն Աստուծէ սպասեն։

Աս կերպով, կ'ըսէ, իմ վերջին կամքս ու կարգադրութիւններն ընելէն ետեւ, ամէն մէկէ, որոնց դէմ որ բան մ'ըլած եմ, թողուին կը խնդրեն։ Ես ալ ամենուն թողութիւն կու տամ։ Եւ ասով հոգիս ստեղծողն յանձնելով՝ աս իմ ետքի կամքս, մեծագոյն ապահովութեան ու հաստատութեան համար, յատուկ ձեռքս կը ստորագրեմ եւ սովորական կնիքովս կ'ամրացնեմ։ —

ՅՈՒՆ. ԱՆԾԻՅ

ՄԱՐԿԱԿԱՆ ԿԱՐԴԻՆԱԼ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

56. ԽԱՆՔԱՆԻՆ Բ. — Յամիկներորդ դարի կտակը։ Թիֆլիս 1899. տպ. Մ. Մարտիրոսեանց. էջ 31։ Գին 16 կ.
57. ՏՕՆԵԼԻԱՆ Զ. — Գործնական ձեռնարկներ թղթի աշխարհագրութեան. Բ. Գործք։ Կ. Պ. 1899. Տպ. Բ. Մարտիրոսեան։ Էջ Է+206։ Գին 4 դր.։
58. Տեղեկագիր Հայ Ընթերցատան Զինուորային։ 30 դ շրջան, 1900. Տպ. Թաղիկեան. էջ 11։
59. ՇԱՀ-ՆԱԶԱՐԻԱՆ ԵՍԱՒԵՏՈՍ ԲՈՒՇԵ. — Երեսանի Հայոց թիմական հոգեւոր դպրանոցը եւ հասարակութիւնը։ Մոսկովա 1899։ Տպարան Է. Դարխուդարեան. էջ 32։ Գին՝ 30 կպ.։
60. — Դպրանոցի աշակերտներին մի քանի խրատներ։ Մոսկովա 1899։ Տպարան Է. Դարխուդարեան. էջ 14։ Գին՝ 20 կպ.։
61. — Դպրանոցի ներկայանալիս։ Մոսկովա 1899։ Տպարան Է. Դարխուդարեան. էջ 23։ Գին՝ 25 կպ.։
62. — Որոշ կանոնադրութեան եւ ծրագրի անհրաժեշտութիւնը եւ Հայոց թիմական հոգեւոր դպրանոցների վարչական եւ ուսումնական կարգ ու կանոնը՝ դիւքիւրայի միակերպութեան զաւակաբար։ Մոսկովա 1900։ Տպարան Է. Դարխուդարեան. էջ 84։ Գին՝ 1 ռուպ.։
63. ԱՂԱՆՈՒՄԻ Մ. Վ. — Տղոց կրթագիտութիւնը։ Կ. Պ. տպ. Մ. Կ. Պէրսիկ. 1900։ էջ 2+174։
64. «ԼՈՒՄԵՆ ԵՐԱՆԻ ԿՈՆԿԵՆՈՒՄ», չորս. Գիւտ քն. Աղանեանց։ Հինգերորդ Տարի, Գիրք II (1900 Յունուար)։ Տիֆ. տպ. Մ. Շարաձէ 1900. Եւ էջ 370+16+48։ (Տարեկան երկու գիրք՝ 8 ռուպ.։)